

Nr 47

Utlåtande i anledning av väckt motion angående preskriptionstiden för återbetalning av socialhjälp.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 202, vilken behandlats av andra lagutskottet, har fröken *Karlsson* hemställt »att riksdagen måtte antaga följande

Förslag till

lag om ändring i lag om socialhjälp den 4 januari 1956 (nr 2)

Härigenom förordnas, att 39 § 1 st. lag om socialhjälp den 4 januari 1956 (nr 2) skall erhålla följande ändrade lydelse.

39 §

Vill kommun erhålla ersättning enligt 33—36 §§ och sker betalning icke godvilligt äger kommunen att hos länsstyrelsen i det län, där den som sökes har att vid domstol svara i tvistemål, föra talan om utbekommande av ersättningen. Om tiden för anhängiggörande av sådan talan skall gälla vad enligt allmän lag är föreskrivet i fråga om preskription av fordran.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1963; dock att äldre bestämmelser alltjämt skola gälla beträffande fordran som enligt dessa bestämmelser blivit preskriberad före den 1 juli 1963.»

Beträffande de skäl motionären anført till stöd för sin hemställdan får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från socialstyrelsen. Yttranden har därjämte på utskottets begäran avgivits av Svenska socialvårdsförbundet, Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund. Redogörelse för yttrandena lämnas i det följande.

Gällande regler

Kommuns rätt till ersättning av enskild för utgiven socialhjälp regleras i 33—39 §§ *lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp*. I fråga om återbetal-

ningsbestämmelserna gäller en principiell skillnad mellan socialhjälp, utgiven enligt 12 §, obligatorisk socialhjälp, och sådan hjälp utgiven enligt 13 §, frivillig socialhjälp. För den förstnämnda är hjälptagaren i princip icke återbetalningsskyldig, vilket däremot enligt 34 § är fallet beträffande den frivilliga socialhjälp, därest hjälptagaren fyllt 16 år. I fråga om den obligatoriska socialhjälp finnes emellertid vissa undantag från huvudbestämmelsen, varigenom dels hjälptagaren själv (33 §), dels make resp. föräldrar (35 och 36 §§) under vissa förutsättningar kan förpliktas återbetala sådan socialhjälp. I fråga om all socialhjälp gäller enligt 37 § att socialnämnden äger meddela eftergift från den ersättningsskyldighet varom stadgas i 33—36 §§. Vid prövning av frågan om eftergift är socialnämnden icke bunden av några lagbestämmelser utan äger att med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall fritt pröva om eftergift bör ske.

Har kommun icke meddelat eftergift från ersättningsskyldighet och sker betalning icke godvilligt, äger kommunen jämlikt 39 § att hos länsstyrelsen i det län, där den som sökes har att vid domstol svara i tvistemål, föra talan om utbekommande av ersättningen. Sådan talan skall vid påföljd att rätten till ersättning eljest förloras, anhängiggöras genom skriftlig ansökan, som skall ha inkommit till länsstyrelsen inom tre år efter det den hjälp, för vilken ersättning begäres, lämnats eller efter det kommunen fått vidkännas utgift, varför ersättning fordras. Sedan ersättningsskyldighet fastställts av länsstyrelse, löper vanlig tioårig preskriptionstid.

Historik

Enligt 1918 års fattigvårdslag ägde fattigvårdsstyrelse i allmänhet att av den som åtnjutit fattigvård uttaga ersättning härför, i den mån styrelsen icke fann skäl till eftergift. Talan om återbetalning skulle väckas hos vederbörande länsstyrelse. Fattigvårdsstyrelsens rätt till återkrav var underkastad tioårig preskription enligt allmänna regler, vilket innebar att talan ej behövde anhängiggöras för att ny preskriptionstid skulle börja löpa.

Socialvårdskommittén, som år 1950 överlämnade betänkande (SOU 1950:11) med förslag till lag om socialhjälp, fann ej anledning bestämma annan preskriptionstid, då återbetalningsskyldigheten enligt kommitténs förslag inskränktes. På grundval av betänkandet framlades i *Kungl. Maj:ts proposition nr 177 år 1955* förslag till nu gällande lag om socialhjälp. I propositionen uttalade föredragande departementschefen bl. a.

För att undvika att återbetalningsfrågan hålles svävande alltför länge synes preskriptionstiden, som f. n. är tio år, böra förkortas avsevärt. Av den utredning, som kommittén låtit verkställa rörande nuvarande praxis (bil. 1 i betänkandet), framgår, att återkrav senare än tre år efter understödets utgivande, är sällsynta. Med hänsyn härtill föreslår jag, att preskriptionstiden bestämmas till tre år. I vanliga fall bör preskriptionstiden löpa från den dag hjälpen utgivits. Om hjälpen lämnats i form av borgen, bör preskriptionstiden däremot räknas från den dag, då kommunen på grund

av sitt borgensåtagande fick vidkännas den utgift, för vilken ersättning kräves.

Andra lagutskottet, som behandlade propositionen i sitt utlåtande nr 39, uttalade att den föreslagna regeln med hänsyn till arten av socialhjälpssklientelet kunde tänkas ha en viss positiv psykologisk inverkan på viljan till självförsörjning och tillstyrkte reformen.

Riksdagen godtog vad utskottet anfört.

Remissyttranden

Socialstyrelsen framhåller i sitt yttrande, att återbetalningsskyldigheten huvudsakligen har avseende å den frivilliga socialhjälp, vilken ofta lämnas för att sätta en hjälpbehövande i stånd att för framtiden försörja sig genom eget arbete. Bland åtgärder i detta syfte nämner styrelsen omskolning, yrkesutbildning och utgivande av näringshjälp. Styrelsen fortsätter:

Kostnaderna för uppehälle till dem som genomgår omskolning eller yrkesutbildning och till deras familjer bestrides genom utbildningsbidrag från arbetsmarknadsstyrelsen. Före den 1 juli 1962 var en förutsättning härför som regel att vederbörande kommun skriftligen åtog sig ersätta 25 % av kostnaderna för utbildningsbidraget, vilken del då utgavs i form av frivillig socialhjälp. Detta krav på 25-procentigt bidrag har emellertid numera slopats och från och med den 1 juli 1962 erlägger kommunerna icke någon del av utbildningsbidraget till arbetsmarknadsstyrelsen.

Den näringshjälp, som arbetsmarknadsstyrelsen utger för startande av självständig verksamhet, omfattar icke endast små hantverksbetonade verkstäder utan även affärsrörelser av olika slag, kiosker, korv- och glasstånd, tobaks- och tidningsaffärer, frukt- och konfektyraffärer, speceriaffärer, konfektionsaffärer m. m. Kostnaderna för igångsättande av en bärkraftig egen rörelse har som en följd av utvecklingen ökat kraftigt och statsbidraget torde numera enligt arbetsmarknadsstyrelsens undersökningar täcka mindre än hälften av kostnaderna i stället för beräknade tre fjärdedelar. Kompletterande bidrag måste därför i större omfattning än vad ursprungligen avsågs utges av hemortskommun och landsting men måste också sökas av privata institutioner och organisationer.

I fråga om näringshjälp har arbetsmarknadsstyrelsen vid några tillfällen, senast i sin skrivelse angående medelsbehovet för budgetåret 1963/64, föreslagit att det hittills till 5 000 kronor maximerade statsbidraget för enskild person skulle höjas till 10 000 kronor. Föredragande statsrådet har emellertid i årets statsverksproposition, Bil. 13, sid. 91, förklarat sig icke kunna tillstyrka den föreslagna höjningen.

Kommunerna har i betydande utsträckning använt möjligheterna att jämlikt 37 § socialhjälpslagen eftergiva ersättningsskyldighet, då fråga varit framför allt om sådan frivillig socialhjälp som avsetts för omskolning eller utbildning. Eftergift torde som regel i dylika fall ansetts särskilt motiverad. Hade omskolning eller utbildning icke kommit till stånd skulle kommunen i de flesta fall ha varit tvungen utgiva obligatorisk socialhjälp för den hjälpbehövandes och i förekommande fall för hans familjs försörjning, vilket säkerligen ofta ställt sig avsevärt kostsammare. Förhållandet är däremot ett annat i fråga om bidrag till näringshjälp. Den socialhjälp som utges i

dessa fall, blir ofta investering i en affärsverksamhet, dvs. ett rent kapitaltillskott, och några motiv för eftergift förefinnes då sällan.

Frågan om den treåriga preskriptionstiden har under senare år varit föremål för en del diskussioner i olika tidskrifter. Sålunda har frågan behandlats bl. a. i fyra artiklar i Socionomförbundets tidskrift nummer 3—6 för år 1961 samt i Svenska Socialvårdsförbundets tidskrift nummer 1 för år 1962. Sistnämnda artikeln utgör ett referat av förbundsdirektören Wahlbergs inledningsanförande vid Svenska Socialvårdsförbundets konferens den 23—24 november 1961. Där framhålles bl. a. att den i 39 § socialhjäpslagen bestämda treårsgränsen är orygglig, dvs. det går icke att förlänga tiden genom krav eller genom överenskommelse med den ersättningsskyldige eller på annat sätt. Detta står i motsatsförhållande till den allmänna tioåriga preskriptionen för fordran, där ett enkelt krav kan få en ny preskriptionstid att löpa. Det har visat sig att denna treårsperiod är alldeles för kort särskilt då det gäller förebyggande hjälp t. ex. näringshjälp. Innan den som fått sådan hjälp har kommit på fötter igen och kan börja amortera sin skuld har treårstiden gått till ända och därmed har också socialnämndens möjligheter att få någon ersättning för denna frivilliga hjälp förfallit. Skulle nämnden innan de tre åren gått, vända sig till länsstyrelsen med anhållan att vederbörande skall åläggas ersättningsskyldighet måste länsstyrelsen pröva saken som förhållandena just då är och följden blir då ofta att vederbörande anses icke kunna betala någonting och nämnden får avslag på sin begäran. Därmed blir också hjälptagaren fri från all ersättningsskyldighet. Som följd härav blir socialnämnderna alltför försiktiga vid beviljande av eljest behövlig förebyggande hjälp.

I stort sett samma tankegångar har redovisats i de ovannämnda uppsatserna i Socionomförbundets tidskrift.

Enligt socialstyrelsens erfarenhet är de angivna olägenheterna av den korta preskriptionstiden ingalunda överdrivna. I olika sammanhang, främst i samband med diskussioner med företrädare för socialnämnder, har likartade synpunkter framförts på denna fråga.

Kommunerna har visserligen möjlighet att — under förutsättning av kommunalfullmäktiges medgivande — i stället för att utge kontant socialhjälp teckna borgen å lån för sådant ändamål. Emellertid är på dessa borgensförbindelser bestämmelserna i 58 § kommunallagen om kommuns rätt att utan underställning upptaga lån och ingå borgen tillämpliga och för dem gäller att lånen skall återbetalas inom 5 år och med årliga avbetalningar, om låntiden sträcker sig över ett år. Såvitt socialstyrelsen har sig bekant är det endast Stockholms stad som efter Kungl. Maj:ts medgivande i april 1957 har utsträckt den tid, inom vilken lån med borgen av socialnämnden skall återbetalas, till tio år.

Socialhjäpslagens bestämmelser angående preskriptionstid och kommunallagens bestämmelser angående tid för återbetalning av lån med borgen av socialnämnd lägger sålunda icke sällan hinder i vägen för ett effektivt och ändamålsenligt utnyttjande av möjligheterna att genom socialhjälp eller borgen bidra till kostnaderna för åtgärder för att sätta en hjälpbehövande människa i stånd att försörja sig. Enligt socialstyrelsens mening är därför en uppmjukning av bestämmelserna i hög grad påkallad. Såsom förut nämnts bestrider emellertid kommunerna icke längre någon del av utbildningskostnaderna för sådan omskolning som kommer till stånd genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg. I den mån kommunerna själva föran-

staltar om yrkesutbildning e. d. skulle de som regel ha haft kostnader i form av obligatorisk socialhjälp för personer, som genomgår sådan omskolning eller yrkesutbildning, om denna ej kommit till stånd. I dylika fall är det önskvärt att socialnämnderna i största utsträckning utnyttjar möjligheten till eftergift och här synes någon förlängning av treårstiden icke behöva ifrågasättas.

I fråga om socialhjälp, som utgives i samband med näringshjälp, är förhållandena annorlunda. För att börja en rörelse och göra densamma lönsam kräves även i fråga om mindre företag numera betydande startkapital, varav huvuddelen blir en ren investering. Denna investering medför en kapitalökning och för den, som erhåller socialhjälp härför, bör som regel eftergift icke komma ifråga. Emellertid är de belopp, som här utgives som socialhjälp, av sådan storlek, att man med hänsyn till omständigheterna icke kan vänta att desamma skall kunna återbetalas inom tre år. I dylika fall skulle det alltså vara av värde både för vederbörande socialnämnd och hjälpsökande om återbetalningstiden kunde förlängas.

En dylik förlängd återbetalningstid synes kunna åstadkommas i fråga om frivillig socialhjälp för vissa särskilda ändamål — näringshjälp — genom att länsstyrelse bemyndigas att på framställning av socialnämnd eller hjälpsökande i det enskilda fallet fastställa lämplig, förlängd återbetalningstid.

Under åberopande av det anförda får styrelsen föreslå en utredning angående en partiell utsträckning av den i socialhjälpslagen föreskrivna preskriptionstiden.

Svenska socialvårdsförbundet upplyser att frågan om preskriptionstiden för återbetalning av socialhjälp varit föremål för uppmärksamhet inom socialnämnderna. Enligt förbundets uppfattning kan man inte utesluta, att den treåriga preskriptionstiden i många fall varit till förfång för de hjälpsökande. Förbundet instämmer i motionens syfte att få till stånd en uppmjukning av gällande preskriptionsbestämmelser men föreslår, i stället för den av motionären förordade lösningen, att regeln om treårig preskriptionstid bibehålles med möjlighet till avbrott genom enkelt krav mot den ersättningskyldige. Till lösande av det aktualiserade problemet föreslår förbundet, att frågan göres till föremål för utredning och överväganden inom socialpolitiska kommittén.

Även styrelsen för *Svenska stadsförbundet* vitsordar att nu gällande preskriptionsregler i vissa fall kan lända den enskilde till förfång och ifrågasätter om icke ett enkelt krav mot den återbetalningskyldige skulle kunna göras preskriptionsavbrytande i vissa fall. Styrelsen förordar att frågan i hela dess vidd blir föremål för utredning.

Styrelsen för *Svenska landskommunernas förbund*, slutligen, föreslår efter vissa överväganden sådan ändring i nu gällande bestämmelser, att preskriptionsavbrytande åtgärd icke skall behöva vidtagas, då socialhjälp lämnas i form av lån mot revers med längre återbetalningstid än tre år.

Utskottet

Kommuns rätt till ersättning av enskild för utgiven socialhjälp regleras i lagen om socialhjälp. I fråga om återbetalningsbestämmelserna gäller en principiell skillnad mellan socialhjälp, utgiven enligt 12 §, obligatorisk socialhjälp, och sådan hjälp utgiven enligt 13 §, frivillig socialhjälp. För den förstnämnda är hjälptagaren i princip icke återbetalningsskyldig, vilket däremot är fallet beträffande den frivilliga socialhjälpen, därest hjälptagaren fyllt 16 år. Har kommunen icke meddelat eftergift från ersättningsskyldighet och sker betalning icke godvilligt, äger kommunen jämlikt 39 § att hos vederbörande länsstyrelse föra talan om utbekommande av ersättningen. Sådan talan skall vid påföljd att rätten till ersättning eljest förloras, anhängiggöras inom tre år efter det hjälpen lämnats eller efter det kommunen fått vidkännas den utgift, varför ersättning fordras. Den treåriga preskriptionstiden kan icke förlängas genom överenskommelse med den ersättningsskyldige eller på annat sätt.

I förevarande motion göres gällande att preskriptionsregeln ofta är en hjälpsökande till förfång. Motionären påpekar att den socialhjälp som lämnas ej sällan uppgår till betydande belopp och att en återbetalning inom tre år i många fall är omöjlig. Vederbörande socialnämnd får därför räkna med, fortsätter motionären, att ett återbetalningskrav inom treårsperioden kommer att ogillas av länsstyrelsen. Motionären menar att socialnämnderna efter sådana överväganden blir mindre benägna att lämna i och för sig behövlig hjälp. Motionen utmynnar i ett förslag till sådan ändring av 39 § lagen om socialhjälp att de allmänna reglerna om tioårig preskription, liksom tidigare varit fallet, blir tillämpliga även på socialhjälp. Ändringen skulle innebära, förutom en förlängning av preskriptionstiden, att preskription skulle avbrytas genom ett enkelt krav eller en överenskommelse med den återbetalningsskyldige.

Till utskottet har avgivits yttranden av socialstyrelsen, Svenska socialvårdsförbundet, Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund. Samtliga remissinstanser vitsordar och understryker de av motionären påtalade nackdelarna med den gällande preskriptionsregeln men föreslår andra lösningar än den som förordas i motionen. Socialstyrelsen, socialvårdsförbundet och stadsförbundet anser att frågan bör bli föremål för utredning.

Även inom utskottet har framhållits att socialhjälpslagens preskriptionsregel i vissa fall kan medföra nackdelar för en hjälpsökande. Utskottet är av den uppfattningen att en ändring bör komma till stånd men anser sig ej nu kunna ange vilken lösning av problemet som är att förorda. Det synes utskottet mest ändamålsenligt att Kungl. Maj:t låter utreda frågan och framlägga de förslag vartill utredningen kan ge anledning. Utskottet vill understryka, att de med den rådande ordningen förenade olägenheterna är av sådan art att frågan påkallar en snar lösning.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

1) att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 202, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i lagen om socialhjälp att de i utskottets utlåtande påtalade olägenheterna undanröjes; samt

2) att motionen, i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 23 april 1963

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Nils Elowsson*, Axel Svensson, fru Carlqvist, fru Gärda Svenson, fröken Nordström, herrar Lars Larsson, Edström och Enarsson;

från a n d r a kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Nilsson i Göteborg*, Rimmerfors, fru Ekendahl*, fröken Sandell, fru Gunne, herrar Johansson i Södertälje och Gustavsson i Alvesta.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.